

propter prædicandi gratiam, ibidemque martyrio A coronatus comperitur et tumulatus. Hic idem sub tempore jam contiguo inde translatus est Norico in Emmerammi beati cœnobium satis celebre et famosum. Sed hoc quali perpetratum constet modo, vobis breviter nuntiabo. Imperator fuit quidam eximius, nomine etiam Arnolfus, ex illius prosapia gloriosi pontificis quondam Arnolphi, clarissimam tenens carnis originem ejusdemque sequens virtutem. Ille ergo invitatus confinia petiit occidentalia commissurus bellum contra quasdam gentes jam Gallica regna prementes, quas incolæ non illius pro-

vincia per se valebant superare. Cumque per Omnipotentis auxilium ita vim deleret hostium, ut de exercitu eorum immenso non restaret vel unus homo, cum tanti triumphi gloria reversus venit ad urbem Parisius. Qua dum per dies aliquos resedisset et de diversis tractavisset, cœpit hoc etiam secreto tractare omnimodisque explorare qualiter valeret corpus sanctissimi obtinere Dionysii. Ad hæc multi respondentes quoque multa varia dabant consilia. Sed postremo quidam... Desunt cætera ob excisa aliquod e codice folia.

VITA SANCTI WOLFKANGI

EPISCOPI RATISBONENSIS

Auctore Othlono monacho.

(Apud Petz, *Monumenta Germaniæ historica*, Script. tom. IV. pag. 524.)

MONITUM.

Othlonus, a fratribus monasterii rogatus, etiam Vitam S. Wolkangi episcopi Ratisbonensis, anno 994 mortui, componendam suscepit (36), quamvis jam antea bis et proprio opere et in Arnoldi libro de memoria S. Emmerammi edita esset. Sed quæ in his tradita erant non nisi corrigere et « regulæ grammaticæ artis subjugare » voluit (36*), id quod tam fideliter eum fecisse, Arnoldi collato libro apparet, ut plerumque (37) ipsa hujus retineat verba, quædam, sed quæ nullius sunt momenti, omittat, plerumque vix verbum de suo addat (37*). Ideo ubi antiquiorem illam sequitur vitam, quam ex Francis Ratisbonam allatam dicit, jam vero deperditam dolemus, eandem putandus est observasse regulam. Quo factum esse videtur, ut bis terve ipsa scriptoris verba retineret, quæ hunc

B Wolkango cœvum ostendunt (38) et familiarem, Othlono vero nulla modo conveniunt, qui quadraginta fere post episcopi mortem exactis annis Ratisbonam venit et vix quemquam illius ætatis hominem invenisse videtur. Num qui ei de sancto viro referebant, hunc ipsi minime viderant, sed non nisi potes de eo locutos audierant (38*). Othlonus etiam alibi se Vitam posteriori tempore scripsisse indicat (39), et cum Arnoldi librum jam ab ipso secundis curis emendatum ad manus haberet (39*), ossa vero S. Wolkangi a Leone IX papa elevata esse nondum sciret (40), inter annos 1037-1052 hunc suscepit laborem oportet; quem ita exsecutus est, ut librum quamvis neque rebus neque oratione valde conspicuum, satis tamen aptum utilemque exhiberet.

(36) De lent. p. 118: Ex petitione namque fratrum nostrorum Vitam — sancti Wolkangi emendans, sicut in — Vitæ prologo intimatur, scripsi; cf. prolog.

(36*) Prolog.

(37) Quæ ex Arnolde sumpsit hæc sunt: c. 12-14, major c. 15, maxima c. 16 pars, c. 19-21, 38, 39, 43-45. Reliqua aut ex antiquiori Vita aut ex monachorum relationibus hausit.

(37*) Etiam Vitam S. Erhardi a Paulo sive Paululo quodam conscriptam habuisse videtur; cf. c. 17. Neque enim illam cum Bollandi (*Act. SS. Jan. I*, p. 533) sæcula XI exeunte post Othlonum, scriptam putarim, cum auctor II, 1, dicat: *Secundum de signis — librum exaramus, testes habentes aut qui ipsi viderunt aut quibus videntes detulerunt, nec a vetusto collectis tempore, sed adhuc viventes in corpore, locis vero 1, 2: Sicut Romanæ testatur historia bibliothecæ, auctore quidem sancto papa Leone, qui nonus sui nominis sanctam Romanam rex Ecclesiam, qua-*

C tuordecim ibidem monasteria construxerunt (Erhardus et Hildulfus), sit obscurus et fortasse corruptus.

(38) C. 30, 34 et c. 5: sicut ipse (Wolk.) fatebatur. Cap. 34 (et 9) verba codex unus (infra 2) ita mutata exhibet, ut auctoris s. xi convenire possint; quod tamen interpolatori potius quam ipsi Othlono tribuerim.

(38*) Prolog. Quod dicit c. 7: *discipulis narrantibus audivimus eodem modo interpretandum aut ex antiquiore Vita descriptum est. Cf. c. 40: Quædam oblivione faciente ad cognitionem nostram minime pervenerunt.*

(39) C. 17, 40, 41.

(39*) Verba in autographo secunda manu addita II, 12, 23. Othlonus c. 21, 39, repetivit.

(40) Hujus rei a. 1052 factæ notitiam ex cod. S. Emmerammi n. 515, sæc. xv, dedit I. B. Kraus in 4ta edit. Ratisb. monastic., p. 258.

Medio ævo præter scriptores Ratisbonenses (40*) et Adelbertum Bambergensem (41), quibus vix Annaliam Saxonem addere licet (42), nemo, quod sciam, hac Vita usus est (43). Codices vero exstant plures, iique omnes in Bavaricæ et Austriæ bibliothecis, si unum excipias

1) C. Einsidlenser. n. 322, mbr., sæc. XI, 4to, ubi post Boethii librum De consolatione philosophiæ alia manu scriptum hæc sequitur Vita. Ex hoc ms. optimo, sed præfatione destituto, Mabillon post Surium (V. p. 991, ed. 2, p. 1095), qui suo more styli mutavit, primus genuinum edidit textum (Acta p. 812), sed neque Othlonum auctorem agnovit (44), neque omnes errores devitavit, quos a V. Cl. Gallo Morell bibliothecario Einsidlensi indicatos jam sustollere potui. Præterea adhibui

2) C. Monacensem inter libros mss. civit. Ratisbonens. (45). C. I. signatum, qui variis sæc. XII-XIV manibus exaratus, Bedæ expositionem in Acta apostolorum, Aribonis Vitam S. Corbani, Translationem S. Alexandri et Justinii Frisingam, fragm. Vitæ S. Galli, Vitam S. Erhardi auctore Paullulo, Augustinum de vera religione, Bernhardum de contemptu mundi et particulam Vitæ S. Erminoldi continet. Vita S. Wolfkangi, quæ inter hæc f. 111-131 legitur, sæc. XII satis accurate scripta est, sed textum habet hinc inde leviter mutatum; quod an ab ipso Othlono factum sit dubitarim. Certe ubi hic Arnoldi libro usus est, cod. Einsidlensis cum eo ad verbum convenit, Ratisbonensis vero non semel longius ab eo recedit (46). Lectiones a V. Cl. Föringer exscriptas omnes in notas retuli

3) C. Vindobonensis n. 2217 (3330. Lunælac. (47) 88). mbr., sæc. XIV, f. 71-84, ex quo præfationem describendam curavit nobisque transmisit V. Cl. Chmel. Cum hoc conveniunt:

4) C. Vindobonensis n. 3377 (Lunælac. 233), chart., sæc. XIV, qui folio 33, verbis c. 41: ulterius circuli cru desinit, et

5) C. Vindobonensis n. 818 (3329, Lunælac. 81), chart., sæc. XV, f. 107-116, ubi verbis c. 19: sexus utriusque turba confluere solebat finitur.— Ad Ratisbonensem vero prope accedit

6) C. Monacensis inter Tegernsecenses n. 660, chart., sæc. XV, qui fol. 235 constans, inter varias sanctorum legendas f. 136-153 Vitam S. Wolfkangi continet.

7) C. Monacensis, Bavar., n. 843, chart., sæc. XV, in 48 foliis exaratus, fol. 1-38, Othloni librum, fol. 38-42. Vitam Wolfkangi metricam (48) (Pez Thea, III, II p. 615-622), fol. 42-43. Orationem de sancto Wolfkango (Pez l. l., p. 622) fol. 46, 47. Germanicam orationis translationem, fol. 48. varia de reliquiis aliisque rebus Salzburgensibus notata continet. Eadem exstant in

8) C. Mellicensi signato H, 9, ex quo Pez primus Othloni præfationem (l. l. p. 613) aliaque edidit. Idem affert

9) C. Windbergensem, sæc. XII. Præterea vero

10) C. Admontensis n. 400, mbr., sæc. XII, et

11) C. Cremifanensis mbr., sæc. XIV, ulerque præfatione destitutus, indicantur (49), denique

12) C. Claræ Valiis (Zwettlensis) n. 14, mbr., sæc. XIII, qui ad magnam Vitarum collectionem, qualem in plerisque monasteriis invenimus, pertinet, cuius notitiam V. Cl. Joanni de Frast, bibliothecario Zwettlensi, debemus (50).

C Præter Vitam brevem rhythmicam conscriptam, quam in codd. 7 et 8 exstare jam dixi, aliam versibus hexametris compositam in bibliotheca S. Udalrici et Afræ Augustana fuisse, Braun monet (51).

C. WAITZ.

INCIPIT PROLOGUS IN VITAM SANCTI WOLFKANGI ¹.

Fratrum quorundam nostrorum hortatu sedulo infimus ego O. ² cœnobarum Sancti Emmerammi compulsus sum, beati Wolfkangi ³ vitam, ab ante-

cessoribus nostris in liberulis ⁴ duobus dissimili interdum et impolita materie ⁵ descriptam, in unum colligere atque aliquantum sublimiori stilo corrigere.

VARIE LECTIONES.

¹ Wolfkangi 2. ex quo hæc rabra. ² ita 2. 3. 4. 7. Othloh 9. R. corr. B. 6. ³ wolfgangi 3. 8. ⁴ liblulis 2. ⁵ materia 6.

NOTÆ.

(40*) Chron. epp. Ratisbon. ap. Eccard. II, p. 2254. Andreas Ratisbon. Chron. gen. ap. Pez IV, III, p. 473. Aventinus quoque cum inter fontes suos recenset.

(41) Vitæ Heinrici II c. 2 ex Othloni c. 41 sumptum est.

(42) Eadem fere de S. Heinrico imperatore habet narrationem a. 1002, p. 383, sed vix ex Othlono haustam. Certe de Wolfkangi historia nihil tradit.

(43) Etiam magis miror, in libris de SS. ecclesiasticis nullam Othloni fieri mentionem.

(44) Imo cum hujus librum De tentat haberet et ne hunc quidem Othlono tribuere auderet. Vitam ibi memoratam ab edita illa diversam putavit; quem errorem alii propagarunt.

(45) Mirum est inter codd. S. Emmerammi Ra-

tisbon. Othloni librum haud inveniri.

(46) Cf. presertim c. 14.

(47) Monasterium Lunælacense ad S. Emmeram- mum pertinuit.

(48) In fine hæc leguntur: Sanctus Wolfgangus anno Domini 977 in episcopum est electus, anno vero Dom. 999 est defunctus.

En tuos ad iussos, o pater, ferre laborem
Hunc volui promptus sancti presulis ad honorem.
Si scriptoris cuplas cognoscere nomen,
Georium noris. Deus hunc suscipiat, Amen.

(49) Archiv. VI, p. 177, 196.

(50) Cf. Jahn. Archiv. für philologie VI, ad p. 445.

(51) Notitia hist. litter. II, p. 59.

Quibus sæpius renitendo, ex imperitia magis quam malicia, tam ardui operis denegavi negocia. Sed illi, quod mihi difficile illud⁶ videbatur ex proprio, divino adjutorio levigantes, a precibus inceptis non desistebant, donec me votis suis parere vel attemptare promittebam, credens utique, quia non absque superno nutu hujusmodi foret exactio, dicente Scriptura sacra: *Nihil in terris fit sine causa* (Job. v, 6). Quæ sit autem causæ rationabilis et aliqua utilitate subsistentis diffinitio, sancti Augustini docemur rudimento: *Voluntas Dei, inquit, prima et summa causa est omnium corporalium et spiritualium⁷ motionum*. Hæc igitur fide atque spe incitatus, fraternos adimplere curavi precatus. In quo scilicet opusculo hoc studere me denuncio, ut ea quæ simili quidem sensu prolata sed in emendato rusticoque stilo videbantur vagabunda, regulæ aliquantulum grammaticæ artis subjugarem et ad litteratorios usus exemplarem. Ubi vero dissimilis habebatur sententia, ut est illud quod dicitur regem gentemque Ungariorum ad sa-

crum fidem convertisse necnon baptizasse, nonnullaque alia quoniam non solum alter libellus, Arnolii scilicet monachi dialogus apud nos scriptus, sed etiam omnium, qui adhuc nobiscum conversantur et se relatione patrum fidei comperisse sancti Wolfkangi gesta testantur, verba discrepant, visum est mihi magis debere sequi dicta scriptaque nostratum, inter⁹ quos et maxime prædictus vir Dei in hac vita degens claruit, quam extraneorum¹⁰. Nam alter libellus, in quo varietas habetur talis, delatus est ex Francis. Multa etiam quæ in libro neutro inveniebantur fidelium quorundam attestatione comperita addere studui, sicque quædam addendo, quædam vero fastidiose vel inepte dicta excerptando, pluraque etiam corrigendo, sed et capitularia¹¹ præponendo, vobis, o fratres mei exactores hujus rei, prout ingenioli mei parvitas permisit, obedivi. Jam, rogo, cessate plus tale quid exigere a me.

CAPITULA¹².

1. Quibus¹³ parentibus sanctus Wolfkangus sit natus et quali conversatione ab infantia fulserit, quidque matri suæ de eo visum fuerit.
2. Relatio de nominis ejus memoria, quia indifferenter accipi possunt hujusmodi vocabula.
3. Quanta aviditate scolis traditus litteraturam¹⁴ ceperit¹⁵.
4. Quia cum quodam Heinrico sibi familiarissimo discendi causa ad Wirzburg¹⁶ convolaverit.
5. Quomodo ob quædam obscura in Martiano¹⁷ dicta conscolasticis a se enucleata a magistro Wirzburgensi¹⁸ sit repulsus.
6. Quod vir Dei renunciare sæculo¹⁹ decreverit sed amici sui Heinrici precibus distulerit.
7. Quomodo Heinricus Treverensis episcopus factus, sanctum Wolfkangum secum ire petierit et ei omnem post se episcopatus dignitatem subdere voluerit, sed ille hæc renuens vix pueris docendis præesse consenserit.
8. De eo quod episcopus Heinricus audita conversatione sancti viri cœnobium aliquod sibi committere studuerit.
9. Quomodo Heinrico præsule in Roma defuncto sanctum Wolfkangum ad se convocaverit episcopus Coloniensis Bruno.
10. Quemadmodum vir Dei a Brunone episcopo dimissus patriam reviserit et ad monasticam vitam tetenderit.
11. Qualiter sanctus Wolfkangus a beato Udalrico presbyter sit ordinatus.
12. Ubi viro Dei sanctus Otmarus per visum apprensus, quod præsulatus regimen esset accepturus, quantisque id annis foret dispositurus, prædixerit.
13. Quomodo ex revelatione divina incitatus prædicandi causa Pannoniæ petierit confinia, sed a Piligrimo Pataviense episcopo sit revocatus.
14. Quomodo ejusdem episcopi effectu Ratisponensis Ecclesiæ præsulatum susceperit.
15. Qualiter in urbe prædicta monasticæ vitæ incuriam prospiciens doluerit, et pro hujusmodi emendatione Ramuoldum in Sancti Emmerami cœnobio abbatem constituerit.
16. De eo quod quidam indigne ferebant, quia prædicto cœnobio abbatem præfecerit.
17. Qualiter etiam sanctimonialium monasteria in prædicta urbe constituta ad monasticæ vitæ regulam perduxerit.
18. Quomodo canonicorum jura providere studuerit.
19. Quanta²⁰ prædicationis gratia refulserit.
20. Quod viro Dei prædicante diabolica fraus discurrere populum fecerit.
21. Qualiter enim stolidus quidam tacite despiciens, mox terrore ac infirmitate fuerit correptus, sed postea sanitati restitutus.
22. De cotidiana illius conversatione.
23. Quomodo sacerdotes pagenses admonuerit, ut se observarent.

VARIE LECTIONES.

⁶ difficilimum 3. 4. ⁷ spiritualiumque 3. 4. ⁸ waptizare 4. ⁹ intra 3. 4. ¹⁰ extranorum 3. externorum 3. ¹¹ cappellaria 3 4. ¹² Capitulum index una cum præfatione deest 1: ubi tamen inscriptiones eisdem fere singulis capitibus præmissæ sunt. ¹³ Wolfangi patria et nativitas 1. ¹⁴ litterularum 2. 6. ¹⁵ deest 6. ¹⁶ wirzburg 2. ¹⁷ matiano 2. ¹⁸ uvirzburgensi 2. ¹⁹ deest 2. 6. mundo 7. ²⁰ Hæc desunt 2. 6. 7.; sed 1 hanc habet rubram c. 19.

24. Quanta sollicitudine emendaverit, cum quosdam ob vini penuriam missas cum aqua celebrasse audiret.
25. Quod ita alienis sicut sibi subditis misericordiam exhibuerit.
26. Quanta industria multos famis tempore procuraverit.
27. De paupere, quem pro furto comprehensum excusavit eique vestimenta exhibere jussit.
28. Quomodo hereticum verba quædam erroris arte dialectica proponentem eadem arte mirifice confutaverit.
29. Qualiter a cæsare Ottone rogatus consensit, in Poemia Ratisponensi ecclesiæ subdita fieri episcopatum.
30. Quia prophetiæ spiritu claruerit.
31. Quomodo legatus sancti præsulis, qui ablato equo ejus jussa ambulando implere studuit, subito equum sellatum invenerit.
32. Ubi in cæsaris Ottonis expeditione, multis ex fluvii cujusdam inundatione periclitantibus, ipse securus fluvium transiit aliosque transire fecit.
33. De clerico, cui maledicendo oculorum dolorem ingessit, sed postea benedicendo sanitati pristinæ restituit.
34. De muliere demoniaca curata.
35. Item de alia muliere demoniaca curata.
36. Qualiter vicedominum suum tonitruum fulgurumque terrore moribundum sanitati reddiderit.
37. De quodam Rubilocensis²¹ ecclesiæ ægroto per ejus benedictionem sanato.
38. Quomodo per Danubii decursum in orientalem Pagoariæ plagam profectus corporisque molestia præventus ibi oblerit.
39. Qualiter post sancti viri obitum mox præsul Hartwicus et Aribo comes advenientes, una cum reliqua plebe corpus ejus ad Ratisponam urbem divexerint²² ibique in Sancti Emmerammi ecclesia sepelierint.
40. De demoniaco, qui, a cementariis ad locum ubi sanctus Wolfkangus obiit deductus, mox sanus factus est.
41. De eo qui ferro constrictus ad ejus sepulchrum venit, sed absolutus rediit.
42. Quomodo regi Heinrico in visione apparens, per senarii numeri descriptionem imperialem designavit dignitatem²³.
43. De quodam cæco illuminato.
44. De muliere debili apud ejus tumulum sanata.
45. Item de quodam ægroto per ejus merita sanato.

INCIPIIT VITA SANCTI WOLFKANGI EPISCOPI²⁴.

1. Beatus igitur Wolfkangus, natione Suevigena, ex ingenuis parentibus (52), et ut sibi Salomon optat, nec divitias nec paupertatem patientibus, sed mediocriter recteque viventibus, est procreatus. Qui nimirum ab ipsis infantie rudimentis divinum fontem vitæ sitiens et caduca quæque despiciens, magna meritorum prærogativa cœpit eminere, multisque virtutibus studuit fulgere Fertur etiam, quod ejus matri visum fuerit stellam in gremio portare. Quod scilicet præsagium conveniens erat præclaris filii virtutibus. Nam unus illorum extitit, de quibus Scriptura sacra dicit: *Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates* (Dan. XII, 3).
2. ²⁵ Natus ergo puer, non multo post baptismi gratiam adeptus, Wolfkangus est appellatus; quod videlicet nomen ille per semetipsum est interpretatus. Nam in quodam armario, quod ipse construi præcepit, inter reliqua, sicut erat peritissimus poematum compositor, ita scripsit: Jusserat²⁶ ædiculam mandrita Lupambulus ista (53-54). Verumtamen pro nulla suæ malitiæ nota²⁷ h nomen ei imponebatur, sed quadam consueta cognationis appellatione, quia et nomina bestiarum in utramque partem adverti possunt. Leo etenim interdum significat diabolus, ut ibi: *Sobrii estote et vigilate, quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret* (I Petr. v, 8); Christum etiam nihilominus designat, ut est illud: *Ecce vicit leo de tribu Juda* (Apoc. v, 5); et ovis in bono ponitur, ut illud: *Nos autem populus tuus, et oves pascuæ tuæ* (Psal. LXXVIII, 13), et in malo, ut ibi: *Sicut oves in inferno positi sunt* (Psal. XLVIII, 15); item patriarcha Jacob ad filium suum Benjamin *lupus rapax* (Gen. XLIX, 22); et postea persona sancti Pauli ita scribit: *O lupe Paule rapax, quid jam remanebit in orbe, quod non ore trahas?*

VARIÆ LECTIONES.

²¹ rubulocensis 2. ²² devexerunt — sepelierunt 1. ²³ majestatem 7. ²⁴ wolfgandi 2. *qui alibi wolfkang. habet.* ²⁵ Caputum divisiones in 2 desiderantur. ²⁶ Struxerat 2. *Andr. Ratisb.* ²⁷ nulla ignominiosa causa 2.

NOTÆ.

(52) Cf. Zirngibl in Neuen Abh. d. Bair. Acad. Vol. III, 1793, p. 679 sqq.
(53-54) A Cœlestino Ratisbon. monast. ed. 4,

p. 101, inscriptio affertur ita: *Consecrat ædiculum mandrita Lupambulus istam, Abbas Ramuoldus quam tibi, Christe, struit,*

Hinc itaque apparet, quod nullus justificatur vel A reprobatur ex nomine.

3. Crescente autem puero, Spiritus sancti gratia augebatur simul in illo. Nam cum jam circiter septuennis esset, parentes ejus illum pro discendis litteris cuidam commendaverunt clerico, hoc veluti religiosi præmeditantes, quod et postea experti sunt gaudentes, ut per juges interventus filii instructi, funes peccatorum, quibus semet circumplexos sentiebant, solverentur. Idem vero pretiosæ indolis puer tanta aviditate ac memoria litteras cœpit capere, quo paucis annorum decursibus transactis non solum hystorici sensus superficiem penetrarit, verum etiam intimas mysteriorum medullas investigarit. Quamobrem in privatis jam minime contentus est discere locis; sed ubi tunc in Germaniæ B partibus maxime pollebat scolare studium, patre ducente bithalassum ²⁸ (55) adiit, id est Augense cœnobium. Ubi, quoniam ejus fama ingenii pridem audiebatur, gratanter est susceptus, brevique tempore delapso, magistris, qui illius capacitatis acumen senserant, efficitur suspectus. Verumtamen nullo despectu fastu ex hujusmodi eminentia intumescebat, sed cum omnibus in domo Domini ambulabat cum consensu.

4. Per idem tempus (circa an. 950) fuit in loco præfato ²⁹ propter studium scolare quidam Henricus ³⁰, eximia Francorum Suevorumque prosapia genitus, qui supradictum juvenem maximo sibi adnectens amore, rogavit unice, ut secum ad Herbipolim, quæ a rusticis Wirciburg ³¹ vocatur, veniret. Hoc autem ideo propensius suadebat, quod frater C ejus, Poppo nomine, monarchiam illius episcopii tenebat (56) et quendam Stephanam de Italia scholaris doctrinæ causa conduxit, qui omnibus ibidem discere cupientibus satisfacere possit. Cumque idem Henricus in hujusmodi precibus persisteret, omnemque humanitatem, quæ discendi ac peregrinandi necessitas exigit, promitteret, petenti tandem acquievit. Venientes ergo simul ad prædictam urbem, scolarem adeunt magistrum, et sub ejus disciplina commorantes, aliquantis diebus habuere propitium.

5. Cum autem quadam die in Martiano de nuptiis Mercurii et philologiæ legeret, quomodo utriusque nomen rhythmici profunditate conveniret et non satis diligenter exprimeret: juvenes, ut soliti fuerunt, ad D perspicacioris sensus virum Dei Wolfkangum venerunt, et ut numeri difficultatem explicaret, unanimiter postulaverunt. At ille, sicut erat benignus et edoctus, non solum quod regaverant, verum etiam omnem hujus sententiæ scrupulositatem aperiens insinuavit. Quo comperto, magister præfatus ira commotus, ne ulterius suæ interesset lectioni, sub

interminatione prohibuit. Sicque malignus hostis, inventa hac occasione, tam per se quam per suos complices famulum Dei suffocare temptabat. Sed nimirum, sicut flamma flatibus venti agitata validius accendi solet, ita divini sensus ardor, qui in pectore Wolfkangi a pueritia coaluerat, nullo temptationis imbre potuit extinguere. Ex illo itaque tempore, sicut ipse fatebatur, cujus omnia verba sunt credenda, de nullo carnali demonstratore scripturarum apprehendit penetralia, tantoque sibi postea extitit amplius ingenium, quantum distat inter hibernum solem et æstivum.

6. Hujusmodi igitur profectibus vir Dei maturascens, cotidie se ipso robustior virtutibus succrescebat, etiam in corde suo quasdam de convalle lacrimarum ascensiones facere disponebat. Nam nisi amici precibus Henrici, cum quo familiare habuit contubernium, retraheretur, omnimodo sæcularibus renunciaret desideriis. Sed assidue tractans, quia caritas non quærit quæ sua sunt, sed quæ alterius, ad tempus distulit quod postea devotus implevit.

7. Brevi dehinc evoluto tempore (an. 956), Henricus ab Ottono Magno Treverensem suscepit archiepiscopatum, et ut secum illuc adveniret obnixè flagitavit beatum Wolfkangum. At ille aliquandiu resistens, cum bene non posset, male noluit esse rebellis. Profectus est ergo cum amico. Tunc venerabilis antistes internæ dilectionis vim, quam erga virum Dei habuit, explere cupiens, beneficiis et dignitatibus tantis voluit eum honorificare, quatinus per omnem episcopatus sui potestatem secundus post se, ceteris prælatus haberetur dignitate. Servus autem Dei cenodoxiam fugiens, semperque præ oculis illud apostolicum habens: *Nihil intulimus in hunc mundum, sed nec quid auferre possumus, et: Qui cupiunt divites fieri, incidunt in laqueos diaboli* (1 Tim. vi, 7, 9), tali honore se dicens indignum, tandem consensit scolasticos juvenes sibi commendari; prudenti usus consilio, ut scilicet ingens doctrinæ talentum sibi a Deo traditum aliis exhibendo, sicut dispensator fidelis fructificaret. In quo labore nihil lucri, nihil mercedis sibi more sæculari [exhiberi voluit ³²], sed ut alios lucrifaceret, decrevit operari. De nullo namque discipulorum, sicut plerique solent doctores, illum satyricum clamantes versum:

Nosse volunt omnes, mercedem solvere nemo,
(Juv. vii, 157.)

causa remunerationis aliquid exigebat, quamvis a pluribus cogeretur. Nondum vero presbyter ordinatus a carne tamen se abstinuit, nec pretiosa vestimenta quæsivit, vigiliis quoque et orationibus jejuniisque deditus, corpore solummodo, non mente,

VARIE LECTIONES.

²⁸ bitalassum 2. ²⁹ privato 1 ? ed. ³⁰ henricus 2. *semper*. ³¹ uirziburg 2. ³² *desunt* 1.

NOTÆ.

(55) Id est, mari undique cinctum.

(56) Sedebat a. 941, 962,

sæcularibus negociis erat implicatus. Juvenes etiam quos ad erudiendum suscepit, non solum liberalibus exercebat doctrinis, verum etiam moralibus informabat disciplinis. Ut ³³ autem quantæ discretionis esset aliquantum inspiciamus, sicut discipulis ejus narrantibus audivimus, adeo se temperavit inter alumnos, ut, cum quibusdam capacioribus artium vel auctorum difficilia quæque et profunda enodaret, mox ad idiotas simplicioresque se vertens, et nutricis more quasi lacteum historiæ cibum præcoquens suppeditaret ³⁴. Præterea quicumque pauperes et humanis destituti solatiis in ejus discipulatu morabantur, carnali non minus quam spiritali alimento ab eo refovebantur.

8. Hæc igitur tam laudabili conversatione partim visa partim comperta, Henricus archiepiscopus tam per se ipsum quam per suos familiares Dei famulum aggreditur, rogans ut aut clericale vel monachile cœnobium aliquod regendum susciperet. Tunc ille per humilitatis excusationem solitam omni sublimitate se clamans indignum, tandem per obedientiæ subjectionem compulsus, consensit ut esset decanus clericorum. Hoc primatu licet invitatus vendicatus, inreligiosis terrori, ceteris fuit amori, quos scilicet omnes tam minis quam suasionibus, quod ante non consueverant, fecit simul cibum capere et dormire, in claustro lectionibus intendere, et ne intima vel spiritualia neglegerent quibus carnalia suppeterent, delectabiliter admonuit; in omnibus his se præbens exemplum, adeo ut jam a cunctis diceretur non esse clericus sed monachus.

9. Interea præsulem Henricum contigit Cæsaris Ottonis jussione expeditionis causa Romam pergere (an. 964), ibique cum aliquantum tempus moraretur, nimis ægrotare. Sed cum se desperaret convalescere, vocavit ad se Cæsarem, et exposuit ei beati Wolfkangi qualitatem, obsecrans ut Treveris litteras mitteret, cum quibus, ne a nullo idem Dei famulus injuriaretur, interdiceret. His precibus gestis, persolvit debita mortis. Qua fama Treveris audita, sanctus Wolfkangus primo nimium contristatur ³⁵, deinde consolari cœpit, quoniam quæ diu de sæculi contemptu cogitarat tunc peragere licebat. Cumque ³⁶ jam confirmata mente repatriare vellet, archiepiscopus Coloniensis Bruno, qui et ducatum tenuit Lutringensem ³⁷, fecit cum ad se venire, ac promittens illi omnem humilitatem necnon ³⁸ pontificatus honorem, conatus est secum detinere. Hæc sanctus renuit, quia semet in ardua fixit. Aliquandiu tamen cum illo conversatus est. Unde et frequenter postea retulit, quia eidem Brunoni episcopo

A similem in omni probitate raro viderit. Notandum autem merito, quantæ perfectionis vir iste fuerit, cui tanta prosperitas sæcularis promissione egregii præsulis arrisit, plurimaque quæ scribi fastidiosum est, nec tamen adhæsit. Magni enim constat meriti, hæc omnia relinquere, seque in hoc sæculo mendicum facere.

10. Gloriosus ergo archiepiscopus Bruno virum Dei sentiens arrioris vitæ conversationem aggredi velle, cum amabili tripudio dimisit eum juxta placitum abire. At ³⁹ ille domum veniens, ab omnibus cognatis et amicis amabiliter est susceptus, obviamque habuit, ut ita dicam, Syrenes velut alter Ulyxes. Tunc omnis parentela omnisque cognatio meliorem substantiæ hereditariæ portionem pollicentes, plures quoque amici flagitantes, ne se desereret, dicunt: *In ⁴⁰ te omnis domus inclinata recumbit.* Non defuerunt etiam qui adderent, quia Scriptura præcipit parentibus obsequendum. Agonitheta autem Dei contempnens omnia, ipsius Domini nostri Jesu Christi opposuit verba dicentis: *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus (Matth. x, 37).* Legebat forsitan quod sanctus Hieronimus ad quendam scribit amicum (57): *Licet parvulus in collo pendeat nepos, licet sparso crine scissisque vestibis ubera quibus te nutrierat mater ostendat, licet pater in limine jaceat, percalcato patre citius perge, siccis oculis ad crucis vexillum evola. Summa pietas est in hac re te fore crudelem.* Intuebatur etiam Johannem baptistam, cui ⁴¹ quamvis sancta fuerit mater et sacerdos pater, tamen utrosque relinquens, ne cum hominibus habitans pollueretur, in eremum secessit. Hujusmodi igitur exemplis incitatus, parentes seorsum convocans, dixisse fertur: *« Rerum substantialium portionem, quam mihi disposuistis dare, inter vos dividite. Est namque quidam præpotens ac dives dominus qui grande patrimonium mihi, si illi fideliter servire volo, promisit, in quo pars hereditatis meæ, et ipse est qui restituet hereditatem meam mihi. Credo etenim, quia daturum est mihi tam sufficiens beneficium, ut et vobis ali- quod præbere possim ⁴² adjutorium. Quapropter rogo, ne tanti beneficii promissa lacrimabili interrumpatis querimonia; sed parate quæ sunt ad hæc necessaria. Non enim querit neglegentem sed studiosum servitorem dominus talis. »* Mox alacrior effecti parentes, nomen et locum quo vellet ire investigant. Quibus ille dixit: *« Modo scire non potest postea vero scietis.* Deinde sciscitantibus eis, si a quem suorum habere dignaretur in comitatu, prosus contradixit. Paucis vero diebus transactis, tu-

VARIÆ LECTIONES.

³³ Que utraque sic temperavit ut cum *ceteris omissis* 2. ³⁴ eos pariter recrearet 2. ³⁵ contristatus 1 ed. ³⁶ cap. 10 incipit 6. ³⁷ litringensem 2. ³⁸ nec 2. ³⁹ c. 10 incipit 7. ⁴⁰ d. Cum sis cunctorum spes solamenque tuorum atque domus nostre vis omnis adhæreat in te, ne procul hinc vadas, ne nos, dilecte, relinquant. Euerunt etiam qui 2. ⁴¹ cujus 2. ⁴² possimus 1? ed.

NOTÆ.

secum duos juvenes, et spiritalem Isaac, suum scilicet votum, quod offerre Deo volens in holocaustum, venit ad monasterium solitariorum in tenebrosa silva constitutum (58). Illuc nempe propter arctiorem regulæ disciplinam, quæ ibi noscitur esse, Dei famulus elegit tendere. In illis autem diebus cœnobitis loci ipsius spiritualis præfuit (59) Pater, Anglorum gente procreatus, nomine Gregorius, qui juvenilibus annis patriam, parentes, feminam quoque sibi desponsatam relinquens, ad monasterium convolvit. Cujus vitam religiosissimam, quia non opus est hic retexere, præmittimus, ne a proposito deviemus. Hujus ergo abbatis magisterio servus Christi Wolfkangus se commendans, veterem cum suis actibus hominem deposuit, et novum monasticæ conversationis habitu induit. In qua quanto rigore qualique observantia vixerit, et virtutum suarum exitus et multarum salus animarum ostendit. Transacto itaque tirocinii sui tempore, multi vicinorum monasteriorum probitatis ejus fama respersi ad illum venerunt. Quos omnes, accepta abbatis licentia, in auctoralibus simul et artificialibus doctrinis et, quod his eminent, moralibus ædificavit disciplinis.

11. Eodem tempore beatus antistes Oudalricus, ejus sanctitas per totam redolet Europam, visitandi fratres causa ad illud solito more monasterium devenit. Et cum aliquot ibi dies moraretur, cognita sancti Wolfkangi qualitate, magno caritatis affectu eum studuit amplecti et venerari. Non multo post etiam, quamvis renitentem, ordinavit presbyterum. Tunc vir Dei sacerdotii dignitate sublimatus, implere desiderans quod est appellatus, omni humilitatis sarculo suum scopebat spiritum; sicque per vota, quæ sua distinxerunt labia, holocausta fideliter obtulit medullata; et quia contritione tali semet Deo cotidie offerre studuit, divinæ visionis gratia sublimari meruit.

12 Nam cum pro sua aliorumque salute jugiter exoraret et hujusmodi preces sanctorum suffragiis intentissime commendaret, beatum (60) Christi confessorem Otmarum, cui se suaque frequentissime commendabat, sibi in somnis astare videbat. Quem jussus intendere, ab eo hujusmodi accepit verba: « Quia rogatus a te ut intercederem pro te, manifesto nunc tibi quædam futura, quæ tibi provenient intercessionis meæ cura. Pauper et inops de hac provincia egredieris; sed in alta, in qua pro amore Domini exulaberis, episcopatum caducis rebus satis locupletem prædestinatione divinâ suscepturus eris. Cujus in administratione si fidelem te exhibueris, expletis viginti duobus annis, vitam transitoriam eris exiturus et æternam ingressurus. Et hoc procul

A dubio scito, quod animam Conditos redditurus es in loco ubi sub nomine Christi a Christianis memoria mea veneratur et colitur. Quo me in hora exitus tui Ægypto hujus mundi spero adventurum cum ceteris, quos de civibus supernis ad te venturus consolatores habere merueris. »

13. Hujusmodi ergo visione percepta, eo amplius quo certius intendebat (61) aciem mentis in speculum divinæ contemplationis, reputans jugiter secum, qualiter in salutem alicorum sibi concessum duplicaret talentum. Hujus rei gratia abbatis sui licentia monasterium, et non monachum deserens immo secundum Apostolum (I Cor. XII, 31) majora charismata æmulari cupiens, per Alemanniam devenit exul in Noricum. Ad cujus orientalem plagam cum humili comitatu pergens, prædicandi gratia Pannoniæ petit confinia. Ubi cum veterum fructices errorum extirpare⁴³ et steriles squalentium cordium agros evangelico ligone proscindere frugemque fidei inseminare frustra laboraret, a Pilgrimo Pataviense pontifice ab incepto revocatus est opere. Dolebat enim idem pontifex tantum colonum in sulcis⁴⁴ sterilibus expendere laborem. Cumque ab eo revocaretur omnique humanitatis studio susciperetur, apud illum rogatus commorabatur aliquot diebus.

14. Quo (62) commorationis tempore (an. 972) idem episcopus optime usus, utpote qui erat sagacitate omnimoda plenus, juxta quod Apostolus docet: *Probate spiritus si ex Deo sint* (I Joan. IV, 1), clandestina et manifesta divini servitii observatione ac assidua sacræ Scripturæ indagatione satis probavit hunc quem susceperat peregrinum non esse gyrovagum, sed stabilem veræ fidei domesticum. Unde et quosdam de suis familiariter alloquitur, dicens: « O quam felix ecclesia, quæ Deo volente isto donabitur sacerdote. Ergo necessarium valde videtur mihi et utile, ut huic famulo Dei petam regimen Ratisponensis episcopii; quia optime convenit, sicubi abundat bona voluntas⁴⁵, ut eam etiam ad bona opera procedere faciat bene collata facultas. Donum quippe, quod hic vir seminare voluit in duratis cordibus paganorum, et salutis obsequium, quod repulit cæcitas illorum, quandoque fortassis, hoc eodem agrum dominicum excolente, dabit fructum suum in populis Christianorum. » Ad hæc quidam respondentes dixerunt: « Qui fieri potest, ut iste pauper et ignotus ad honorem tanti episcopatus mereatur pertingere, cum jam nonnullæ celebres cognitioresque personæ hunc sibi apud imperatorem dignius valeant acquirere? Quibus ille dixit: « Divina et humana inter se valde probantur distare judicia. Scrutator namque cordium et renum ab initio mundi elegit contem-

VARIÆ LECTIONES.

⁴³ extirparet — proscinderet 1 ? ed. ⁴⁴ silcis 2. ⁴⁵ u. prestetur etiam ad ejusdem voluntatis effectum congrua facultas 2.

NOTÆ.

(58) Einsieldela.

(59) A. 960-996.

(60) Hæc ex Arnodi libro II De memoria S. Em-

merammi, c. 22. sumpta sunt.

(61) Hoc caput ex Arnoldo II, I.

(62) Omnia—*legatos celeriter misit* ex Arnoldo II, 2.

ptibilia et ignobilia, ut confunderet fortia; e contrario vero mundus quod suum est superbe ad horam extollit, sed in brevi ⁴⁶ cum confusione distollit. Unde operæ pretium censeo, ut eum auxilio marchicomitis, cujus consilio multa solet facere imperator, petam ⁴⁷, ne per ambitionem quemquam ad prædictum episcopatum assumat, sed ob æternam remunerationem, quemcunque humilem et modestum ac crudum invenerit necnon officiis ecclesiasticis aptum esse probaverit, hunc, cujuscumque sit conditionis vel parentelæ, promoveri faciat ad culmen ecclesiæ. » Quid plura? Per legationem episcopi ac suggestionem marchicomitis imperator Otto secundus suæ et ecclesiasticæ utilitati prospiciens, immo, quod verius est, nutu Dei, in cujus manu cor regis, admonitus, omnes, qui pro eodem episcopatu adipiscendo laborabant, avertit, et se totum ad electionem venerandi viri Wolfkangi convertit. Sicque legatos celeriter misit, ut idem famulus Dei in locum cathedræ pontificalis eligeretur, deinde, vellet an nollet, ad Franconofurt, ubi imperator Natalem Domini celebraturus erat (an. 972, Dec. 25), deluce-
 retur. Legati (63) vero, ut jussi fuerant, pergentes, invenerunt eum cum prænominato episcopo commorantem, sed jam ad patriam repedare cogitantem. Ignarus enim erat rerum pro se gestarum, et idcirco animum intendit aliorum. Cumque legati, quare venerint, ei indicarent, primum recurrit ad secretarium cordis, se suaque Deo commendans in intimis; dein episcopo Piligrimo, cujus caritate illic detinebatur, causam legationis exponens, dixit: *Hoc novum* ⁴⁸, quod mihi per nuntios imperatoris venit, *caritas tua, ut arbitror, fecit. Sed licet meæ parvitatæ timorem incutiatur, præmium tamen bonæ voluntatis, qua tanta excogitasti, pietas tibi divina rependat.* Tunc arrepto itinere cum his qui missi fuerant ab imperatore, perrexerunt ad civitatem Ratisponam (an. 973); ubi clerus et populus, ut imperator petiit, secundum morem ecclesiasticum unanimiter sanctum Wolfkangum elegerunt. Sicque eum cum universali legatione ad curtem regiam miserunt. Cumque in præsentiam Cæsaris esset delatus, ante pedes ejus venialiter prostratus, se dixit indignum, indoctum, ignobilem, sub monachi professione degentem sine licentia sui abbatis nihil accipere debere; postremo ne sanctum locum sua fœditate violaret imploravit. Imperator autem videns deifico ^D renuentem, magis de probitatis ejus dignitate certus quoniam in eo speciale quiddam agnovit, quamvis

reluctanti multumque gementi episcopatum commendavit. Deinde (64) cum comitatu fideli multorum remissus, Ratisponam est ingressus, in qua cum canticis læticiæ et exultationis voces suscipitur, atque more pontificum inthronizatur, a ⁴⁹ clero et a populo summo pastori commendatur, necnon a Friderico archiepiscopo illiusque suffraganeis post aliquot dies in sacerdotem apostolicum ibidem consecratur (an. 973). Quam ille consecrationem nolens vacuo secum portare vocabulo, die noctuque pontificali ⁵⁰ studiosissime excoluit officio. Non enim ob episcopale fastigium mutare voluit monasticum habitum, sed quam intus habuit humilitatem, foris ostendit per operum bonorum claritatem. Memor etiam sententiæ quæ dicit: *Principem te constituerunt, noli extolli, sed esto in illis quasi unus ex illis* (Eccli. xxii, 1), non dominari quærebat in clero, sed forma esse studuit gregi Dominico, tractans assidue quod per Ezechielem prophetam contra malos pastores dicitur: *Væ pastoribus, qui pascebant semetipsos et non greges meos* (Ezech. xxxiv, 2).

15. Perspectis ergo et cognitissimis rebus episcopii, beatus præsul Wolfkangus cum vidisset in civitate Ratispona monasticæ vitæ inreligiositatem, crebro suspirans dicere fertur: *Si monachos haberemus, reliqua satis suppeterent.* Cumque sui familiares quidam responderent, per multa loca monachos superabundare, dolens et lacrimans dicebat. *O quam deficit sanctus! o quam diminutæ sunt veritates a filiis hominum! Quid prodest sanctitatis habitum sine operibus gestare? Regulares monachi beatis æquiparantur angelis, sæculares vero monachi apostaticis.* Hæc autem ideo locutus est, quoniam ⁵¹ cernebat monachos in beati Emmerammi martyris cænobio constitutos abbate carere et quasi oves errantes sine pastore. Per ⁵² multa namque tempora consuetudo (65) fuit in Ratisponensi ecclesia, ut qui antisites iidem essent et abbates. Sed hoc inde accidit, quia dum præsules cænobium prædictum ab imperatoribus vel ⁵³ regibus obtinentes in potestatis suæ arbitrium redigerent, obeunte illo quem invenerunt, nullum deinceps abbatem substituere curaverunt, verentes scilicet (66) ne forte, si monasterio juxta regularis vitæ usum pastor et rector præficeretur, ipsorum abusiva potestas vel obsequium minueretur. Cum igitur eo inodo episcopi monasterii bona retinerent atque distraherent nec monachis necessaria providere curarent, dabant eis licentiam undecumque possent acquirere, quibus in victu et vestitu

VARIÆ LECTIONES

⁴⁶ sine 2. ⁴⁷ decst 2. ⁴⁸ n. mandatum 2. ⁴⁹ a c. et a p. desunt 2. ⁵⁰ pontificale s. c. officium 1. Sed Arnoldus cum 2 convenit. ⁵¹ quod 1? 2? ed. ⁵² Per — abbates desunt 2. ⁵³ et 1? ed.

NOTÆ.

(63) Sequentia — *universali legatione ad c. r. miserunt* ex Arnoldo, c. 3.

(64) Reliqua ex Arnoldo, c. 3, 4.

(65) Consuetudo — *abbates* ex Arnoldo, c. 8.

(66) Quæ sequuntur ex Arnoldo, c. 8, sed hinc inde verbo aucta, quo Othlonus animum in episcopos exacerbatum ostendit.

egerent. Quæ scilicet omnia sanctus præsul dolens et emendare volens, misit ad Treverense monasterium, in quo beatus Maximinus corporaliter requiescit, et inde quendam in regulari disciplina strenuum, nomine Ramuoldum, advocavit, qui quondam sub Heinrico archiepiscopo ejus concapellanus fuit. Hunc itaque assumens, in primis præpositum constituit, dehinc abbatem in Sancti Emmerammi cœnobio ordinavit.

16. Quod (67) quidam de consiliariis ejus indigne ferentes, dicebant : « Ut quid tibi et successoribus tuis perdis bona ad Sanctum Emmerammum pertinentia? Laudant te mihi, se in hoc non laudant, immo vituperant. Utere ergo pontificis ac abbatis officio, sicut antecessores tui facere consueverant usque modo, ne carerent quarundam rerum emolumento. Hujusmodi quippe insipientia est sapientiæ sale condienda. » Quibus ille respondit, dicens : « Non erubescio insipiens et stultus dici propter Dominum. Nam novi illud apostolicum : *Sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum* (I. Cor. III, 19). Hoc autem scire vos volo, quia nunquam mihi imponam onus, quod portare non valeo, episcopi scilicet et abbatis nomen mihi vindicando. Sicut enim, beato Gregorio attestante (68), indecorum est, ut in corpore humano alterum membrum alterius fungatur officio, ita nimirum noxium simulque turpissimum, si singula rerum ministeria personis totidem non fuerint distributa. Sufficit namque episcopo ut summa vigilantia insistat pastoralis officio, et abbati satis laboriosum providere fratrum salutem resque monasterii sui per omnia bene procurare. Unde et ipse distribuere debet inter fratres officia, ut leviget ⁵⁴ onera sua. Ceterum, ut prosequar ⁵⁵ quæ proposuistis, beati Emmerammi martyris bona, quæ me pessumdare conquesti estis, perdere nolo, sed illi cui tradita sunt ac servorum Dei usibus omnimodis conservare volo. Ita enim mihi optime famulantur, si illis, quibus deputata sunt quique exinde providendi constant, abundanter exhibentur. »

A Cumque hæc atque hujusmodi verba plurima retulisset sanctus Wolkangus, ita obstructum est os loquentium iniqua, ut ea quæ prius vituperabant laudarent, dicentes : « Humanis divina, ut justum est, prætulisti; rationis nostræ nugacitatem et sapientiæ tuæ excellentiam ostendisti. Quid jam nobis restat agendum, nisi ⁵⁶ ut pariter collaudemus Dominum, qui Ecclesiæ suæ donavit te præsulem talem et tantum ⁵⁷? Jure quidem Dominum per te laudamus ⁵⁸ in ævum; jure tibi totis paremus ad omnia votis. » Constituto itaque Ramuoldo abbate (an. 975), non passus est beatus Wolkangus eum vel sibi commissos monachos penuria ulla rerum victualium angustiari; sed eo modo ut animarum, ita et corporum curam habens, talia ⁵⁹ tantaque prædia monachorum usibus possidenda contradidit, de quibus absque dubio non solum iidem monachi, sed etiam hospites et pauperes servitoresque cœnobii sustentari ac procurari sufficienter possent.

B
C
17. Post hæc quoque alia duo monasteria virginum in urbe Ratispona constituta, id est Superius et Inferius monasterium (69), ad regularis vitæ normam studuit perducere. Hæ enim quoniam ⁶⁰ sub canonicæ vitæ institutis degebant, et prolicito sæcularibus negotiis sese ubique injungebant, occasione hujusmodi plurima inter eas spiritalis vitæ dampna contingebant. Quæ omnia cum beatus præsul jugiter attenderet et pro his corrigendis diu frustra laboraret, cogitavit ut in aliquo sui juris loco professionis monasticæ virgines constitueret; cumque eas sibi subditas ad vitam perduceret regularem, aliæ facilius ipsarum exemplis ad eandem incitarentur religionem : quod et ita factum est. Nam in ipsius municipio civitatis ad Sanctum Paulum congregationem aptavit sanctimonialium; ex quarum consideratione ceteræ quoque mutari cœperunt. Porro ipse sanctus præsul ⁶¹ pro his Deo jugiter supplicans, tam divina revelatione ⁶² quam humana auctoritate roborari meruit. Sed revelatio divina super Inferiori monasterio, ut accepimus (70), contigit ita. Solebat

VARIE LECTIONES.

⁵⁴ leviet corr. leuet 2. ⁵⁵ persequar 1. ⁵⁶ ni 1. ⁵⁷ p. dignissimum 2. ⁵⁸ laudemus 2. ⁵⁹ t. t. p. ex eis que ad altare sancti Emmerami olim tradita sunt monachorum u. p. reliquit — possent 2, quæ postea ab ipso, ut videtur, codicis scriptore deleta sunt his substitutis verbis : Cuncta prædia sancto Emmerammo sive a regibus seu ceteris principibus collata et ab antecessoribus suis violenter abstracta usibus monachorum hospitem et pauperum servitorumque amplius servitura reddidit. ⁶⁰ quomodo 1? 2? ed. ⁶¹ deest 2. ⁶² deest 2.

NOTÆ.

(67) Totum caput — nisi ut pariter collaudemus Dominum ex Arnolfo, c. 10.

(68) Reg. III, 11

(69) Ober-et-Nieder munster.

(70) Hæc ex Pauli sive Paulluli Vita S. Erhardi hausta videntur II, 3. (Acta SS. Jan. I, p. 538) : *Eo tempore beatus Wolkangus sancti viri tumulum frequentare cœpit, secretiori semper accedens tempore, supervicturus congaudendo gloriæ. Sed cum nocte quadam secretius post matutinarum solemniam multis lacrimis ac precibus sanctum virum juxta sepulchrum ejus orans alloqueretur, beatus illi astitit Erhardus, et ait : « Frater, secretum doloris mei tibi denuncio, quod te, frater, advertere jubeo. Tua quidem opera*

D *Deo placita sunt teque correctorem pastoremque verus pastor Jesus Christus huic loco gregique præposuit, ideoque si prudenter officium tuum, ut cœpisti, peregeris, æternum laboris tui recipies præmium. Scito autem, frater, quod monasterium hoc (Inferius monasterium, S. Mariæ et S. Erharbo dedicatum) quod Deus omnipotens meæ requiei præstitit, multis contaminatur sceleribus et inhabitantium monialium peccatum multipliciter reclamat meis precibus, quas pro earum negligentis multis modis effundo sæpius. Dudam jam ipsarum, lacrimis commotus, fudi preces ad Dominum, sed quia carnalibus patent sceditatibus, non ad judicium delati sunt earum gemitus..... Sed quæso te ut præstita tibi divinitus prudentia utaris,*

namque prædictus præsul tam nocturnis quam diurnis horis universa cœnobia in urbe posita sæpius adire, ibique et orandi causa, simul et explorandi quomodo Deo ⁶³ divinum servitium illic ageretur, aliquandiu commanere. Cumque hoc modo in monasterio Inferiori, ubi sanctus Herhardus corporaliter requiescit, nocte quadam consisteret, subito sopori dedito idem sanctus Herhardus ⁶⁴ ei quasi veste humida indutus apparens dixit: *Precum tuarum, quas Deo jugiter pro communi salute stude offerre, scias me fautorem esse. Unde sicut ego tuis, ita, quæso, tu meis in hoc loco satisfacias votis. Quod enim me veste humida cernis indutum, scito ex hoc evenisse, quia a commorantium hic sanctimonialium lacrimis quidem assiduis, sed ita, proh dolor! frustratis, perfusus sum, ut per multum jam tempus nihil semet emendent, nihil ab his vitiis, pro quibus easdem lacrimas precesque suas ad me effundunt ⁶⁵, abstinere curent. Quamobrem jura canonicæ vitæ, ex cujus occasione hactenus tanta negligentia hic extitit, destrue, et monasticæ vitæ disciplinam instrue.* Ex qua visione sanctus Wolfkangus certior factus, ad instituendam ibidem religionem monasticam summa se devotione accinxit. Quale autem idem venerandus præsul cœlestis oraculi prodigium acceperit, cum in Superiori virginum monasterio monachicam vitam institueret, subsequenter verba declarant. Illuc ergo more solito adveniens, et ad celebranda missarum officia se præparans, quasdam sanctorum reliquias, quæ ibidem celeberrimæ habebantur, sumpsit, et in illius altaris, in quo celebraturus erat missas, cornu sinistro posuit. Deinde in orationem se prosternens, precibus intimis a Deo poposcit, ut, quia sæcularem vitam sinistra, spiritalem vero signat pars dextra, si sibi placeret, illic canonica institutio, quæ utique negligentes quosque sinistrorsum trahit, permutari, et monastica vita, quæ dextrorsum currit, institui: ita dignaretur revelare, ut antequam missas celebrandas consummaret, easdem reliquias a sinistro in dextrum altaris

A cornu suæ gratiæ nutu transferret. Completa itaque hujusmodi oratione, missas cœpit celebrare. Interea vero juxta preces viri sancti reliquiæ sanctorum prædictæ, absque ullo tactu humano, de sinistra ad dextram altaris partem videntur cœlitus transferri. Quo miraculo viso, gratias egit Deo indubitanterque etiam ibidem vitam instituit monachilem. Sic ergo beatus Wolfkangus pro institutione virginum monastica edoceri meruit revelatione divina. Cui videlicet revelationi adjutorium quoque humanum cooperando ita affuit. Per idem namque tempus quo gerebantur prædicta, Henricus, Cæsaris Henrici, genitor, ducatus monarchiam tenebat in Pagoaria. Hic igitur cum esset sollicitus cultor divinæ religionis, id officii beato Wolfkango commisit, tam petendo quam jubendo ⁶⁶, ut in monasteriis puellarum supradictis disciplinam vitæ monachilis institueret. Tali ergo auctoritate vir Dei undique roboratus, tanto studiosius quanto licentius instabat, ut in omnibus virginum cœnobiis, quæ vel sub aliena vel sub sua ditione in urbe erant posita — nam illa duo supradicta duci, tertium vero, id est Sancti Pauli cœnobium, episcopo subdebatur — unam eandemque sanctitatis regulam ac disciplinam institueret. In tantum autem, gratia divina largiente et beato Wolfkango corrigente, in eisdem sanctimonialibus convaluit castitatis religio et regularis vitæ professio, ut ipse dux præfatus, divino compunctus amore, filiam suam, vocabulo ⁶⁷ Brigidam ⁶⁸, earum jungeret collegio. Sed et usque in diem hodiernum, meritis ipsius suffragantibus, tali vigent incremento virtutum, ut inter sanctimoniales ceteras videantur fore speculum. Idem quoque de Sancti Emmerammi monachis fas est dicere, quousque abbatem Ramuoldum, quem ipse præfecit illis, contigit præesse. Post ejus vero discessum (an. 1001) illorumque quos ipse instituerat, tunc peccatis exigentibus, sicut quondam Joseph mortuo filii Israel dura servitute carnali in Ægypto compri-mebantur, ita et Sancti Emmerammi cœnobia,

VARIÆ LECTIONES.

⁶³ deest 2. ⁶⁴ erhardus 2. ⁶⁵ effundent 2. ⁶⁶ percipiendo 2. ⁶⁷ nomine 2. ⁶⁸ brididam corr. brigidam 2.

NOTÆ.

omnemque hanc destruas congregationem, et monachicam ibi instituas professionem; quam si harum aliqua quæ nunc inest velit profiteri, recipiatur, sin autem, omnino quod nunc sunt destrue, nec ultra contaminari locum istum patere. * Tunc temporis quippe canonicarum erat in eodem loco professio, ac carnalis petulantia non minima fiebat confusio, adeo ut, cum ad artiore vitam cogerentur, aliquæ ipsarum monasterium reliquerint et fornicatoribus prioribus adhæserint..... Post hæc verba beatus Wolfgangus cœlesti obediens voluntati, ea quæ jussus est implere cogitavit et modis omnibus quibus potuit festinavit. Peractis autem a beato Wolfango quæ Dominus disposuerat et vir sanctus rogaverat, postquam professionis districtio locum prius contaminatum emuculavit, totius virtutis cœpit germen florescere, paterque sanctus, extinctis vitiis, signis radiosis cœpit elucescere, acsi auretenus diceret sibi servientibus: * *Quoniam vos mecum, et ego vobiscum.* » Ibidem, c. 3,

D hæc notatu digna leguntur: *Beati Wolfgangi episcopi temporibus erat quædam sanctimonialis, beati vero Udalrici sororis filia, Kunigundis nomine, quæ custodiæ præerat ecclesiasticæ, totius quidem et ipsa probitatis et perfectionis consecuta culmen..... nobis idem retulerunt qui utrosque noverunt.....; et c. 6: Juditha ductrix, quæ idem auxit monasterium, dum iret ad sepulchrum Domini Hierosolymam, ut reges solent, plura vel aperte vel abscondite vel ossa vel corpora conquisivit, quæ ubi terrarum vel ubi in præsula conderet ecclesia, nec ipsa sciri voluit, nec quisquam nos docere potuit. Ipsa vero, quia humata est in ipsa ecclesia, evidenter edocet, in illum locum solum maxime studuisse, ubi notum fecit humari se veluisse. Hæc nos de ea strictim, quamquam plura digna vel memoratu vel memoria dicere potuerimus; nam quæ Deus celari voluit et nos celare volumus; cf. Thietmar II, 25, et diploma Henrici II, ap. Ried I, p. 118.*

multis pseudopræpositis suscedentibus, omnimoda spiritualis vitæ destructione contriti sunt. Sed hæc omittentes ad proposita redeamus.

18. Cum ergo hoc quo jam dictum est modo sanctus Wolfkangus desudasset super institutione monastica, non minori quoque studio sese accinxit ad instituenda ordinis canonici jura. Quem quia propter antecessoris sui Michaelis episcopi invaliditatem destitutum invenit, omni sagacitate et industria emendare studuit, primum quidem ut sufficientiam victus et vestitus canonicis affatim exhiberet, deinde ut post se custodes idoneos provideret. Disposuit etiam ut in refectorio simul comederent, simul dormirent, ne claustrum incongruis horarum spatiis egrederentur, ne silentii statuta frangere conarentur. Juniores ut scolaribus studiis interessent præcepit, seniores vero ut psalmodiis vel lectionibus aut orationibus vacarent decrevit. Ut autem adolescentes in capiendis scientiæ liberalis noticiis forent agiliores, frequenter voluit tabulas eorum cernere dictales. Plerosque etiam eorum proficiendi causa beneficiis incitavit; qui autem desides erant et neglegentes increpavit ⁶⁹.

19. ⁷⁰ Monasticis ergo et interioribus rebus rationabiliter ordinatis, discretus Dei cultor nequam exteriora omisit providere; sed sicut urbanis et cænobitis documenta dedit, ita etiam totam perlustrans suam diocesim, cunctos salutiferæ prædicationis odore adpersit. Quapropter cum missarum sollemnia celebrasset ex more (71), in tantum plebem assuefecit ecclesias ⁷¹ frequentare, ut per dies sollemnes vix domi remanere viderentur custodes. Ad prædulcem enim tanti pontificis exhortationem certatim sexus utriusque turba confluere solebat, quam illuc fragrantia ⁷² cælestium aromatum adduxit, apium videlicet instar, quos post se trahere videtur mellis odor. Quibus Pater pius summopere desiderans esse aptus et utilis, in disputatione regni cælestis perplexis ac sophisticis minime utebatur sententiis, sed sic melliti oris dulcedinem per quandam ineffabilem temperabat austeritatem, ut simplici et optimo genere locutionis tangere videretur intima cujusque cogitationis, talique arte ex nonnullorum oculis lacrimarum eliceret imbres. Hanc siquidem a Spiritu sancto acceperat gratiam, ut hi, qui prædicanti assisterent eumque intente audirent, raro aut numquam abscederent ab ejus prædicatione ^D sine lacrimarum effusione. Quo pergrandi bono, a largi ore omnium bonorum concessio, per malitiam suam sauciatus humanæ salutis inimicus, invidiam, quam semper habebat, quibus poterat viribus contra illum exercebat.

20. Nam (72) die quadam cum ⁷³ in urbe Ratispo-

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁹ increpabat 2. ⁷⁰ Hoc caput præcedenti junctum est 6. 7. ⁷¹ ecclesium 2. ⁷² fragrantia 1. ⁷³ dum 2. ⁷⁴ hujusce 1. ⁷⁵ et secum 2. ⁷⁶ ad 1. desunt 2.

NOTÆ.

(71) Reliqua ex Arnolde, c. 5.
(72) Omnia ex Arnolde, c. 6.

(73) Ex Arnolde, c. 12.

ensi ad populum solito more concionaretur, diabolus subito concitavit turbinem, et cum turbine tumultuosam turbationem, ac nihilominus cum turbatione confusum murmur populi et clamorem, necnon super tectum ecclesiæ fragorem dedit ingentem, et intra ecclesiæ receptacula pulverem dispergens ac nebulam, aliorum obtutibus caliginem infudit tenebrosam. Quibus ex improvise visis et auditis populus perterritus, immo, quod pejus erat, pene mente alienatus, cœpit concurrere et discurrere, incertus in quam partem se tutius ac rectius posset convertere. Interim audiebantur voces hinc dicentium: *In urbe grande sævit incendium*: inde clamitantium: *Ecce seditione facta multorum gladiis cæduntur jugula*. Cumque pro clamoribus hujusmodi ⁷⁴ sedandis multum, sed incaesum, fuisset laboratum, tandem qui erant tantis inimici machinationibus ludificati, ita gregatim eruperunt de ecclesia, ut vix pauci remanerent in illa. Tunc episcopus, quem tantæ commotio tempestatis propellere nequivit, clamavit et dixit: *Domine Jesu Christe, solita fidelibus tuis gratia concede, ut hodie videant gloriam nominis tui et confusionem diaboli*. Quæ verba secuta est serenitas acris, et serenitatem recursus in ecclesiam plebis. Cui venerabilis antistes, mox sacræ doctrinæ verba effundens, adeo illa die, sibi Spiritus sancti gratia dulcedinem sermonis instillante, profuit, ut manifeste inimicum vicerit vel fugaverit, qui perturbationis nimietate ad horam pene omnibus nocuit. Unde et postea fidelium devotio hanc consuetudinem pro lege cœpit habere, quo per stationes episcopum turmatim prævenirent et sequerentur, ac prædicationis erogationem summa affectione amplecterentur.

21. Alio quoque tempore, beato Wolfkango in basilica sancti Pauli apostoli celebrante missarum sollemnia, plebs more solito aderat multa. Cumque (73) eum ex stantibus quidam miles stolidus veste humili adspiceret indutum, atque dehinc sacerdotilibus vestimentis videret infulatum, plebeia stoliditate despexit, et cordis ore ⁷⁵ murmurans, dixit: *O quam insipiens fuit imperator illo tempore, quo pannosum istum ac despicabilem in pontificali promotione prætulit potentibus personis, quæ abundant in regionibus suæ ditionis*. Quam murmurationem, qui novit cogitationes hominum, eodem momento et clementer increpavit et evidentem ad emendationem hujus vitii manifestavit. Nam ut in Evangelio ad cogitata respondit Dominus, ita hujus hominis cogitationi murmurationem ad ⁷⁶ tempus non abscondit, quo et in præsentiarum corrigeretur ac murmurationis malum in futurum ab aliis devitaretur. Nimio quippe terrore subito correptus, as-

stantium sustentatione vix residere potuit. Quem cum videret dominus suus tremebundum et pallidum, ilico accurens sciencitatus est, quid haberet vel quid pateretur. Tum ⁷⁷ ille sacerdotibus adhibitis confessus est, quia contra virum Dei male cogitaverit et ob hoc periculoso timore percussus sit. Quo audito, idem dominus ejus, putans illum remedio facili posse curari, profectus domum vexit secum, et aliquot diebus retinens curam exhibuit. Sed cum nullatenus ibidem posset curari, reduxit eum in civitatem Ratisponam, ubi et illi contigit hujusmodi infirmitas. Ibi ergo ad episcopum veniens, cum vellet ægroti hominis ærumnam et suam exponere querelam, vir Dei præveniens illius sermonem dixit: *Tace, scio quid velis.* Et conversus ad vicedominum Taginum (74) ait: *Frater, tolle* **B** *aquam benedictam juxta lectulum meum sitam, ac sparge super hominem præ foribus cubiculi stantem.* Qui parens jussis, respersit aqua virum benedicta. Ipse vero episcopus contra ostium crucem faciens, verba quædam salutifera tacite protulit, et sanatus est homo in illa hora.

22. Videtur jam dicendum, quali conversationis usu codicie constrinxerit semetipsum. Tanta siquidem observantia vixit, ut pro exempli materia jure propalari possit. Quamvis enim universa illius gesta nesciamus et quæ scimus digne proferre nequeamus, pauca tamen e pluribus utcumque exprimere temptamus. Postquam igitur præsulatus apicem suscepit, non melioribus vestimentis, non delicatioribus cibis, non mollioribus lectisterniis, quam antea, fuit contentus. Vigiliis quoque et orationibus, quibus **C** antea solebat, præsul factus persistebat. Nam sæpius circa mediam noctem tam latenter de lecto surrexit, ut eorum aliquis, qui coram ipso dormiebant raro sentiret; intransque in ecclesiam, ita observavit illam, ut quid intus ageret nullus hominum intellegere posset. Ibi ergo usque matutinas vigilans permansit ad horas. Finitis vero matutinalibus canticis, si nondum lucebat, pro lassis artubus recuperandis, vestitus parum dormiebat, et hoc totum, acsi fuisset in claustro, agebat cum silentio. Cumque necessarium foret, ut post primam loqueretur—prius enim lectioni ⁷⁸ vacabat —, alloquio communi fuit gratissimus, et in tractandis ac disponendis rebus acumine consilii providus. Quanta etiam observatione corporis et sanguinis dominici **D** sacramenta celebraverit, quantisque suspiriis et lacrimis per spiritum contribulatum summo sacerdoti se mactaverit, impossibile nobis est replicare. Porro refectionis tempore non solum se, sed etiam convivantes, ne se per temulentiam ingurgitarent, observabat; ceterisque avidè manducantibus, ipse parcius gustabat, intendens magis lectioni, quam

A suæ semper interesse voluit refectioni. Mendici et pauperes, quos ipse vocabat dominos et fratres, coram se residebant in subselliis, ut caute perspiceret quomodo ministraretur illis. In his utique se credens Christum suscipere, omnimodo solebat eos venerari et reficere. Si forte plures adessent, pauperrimi introducebantur. Nullus tamen eorum qui foris remanebant absque elemosinæ donis vacuus discedebat, quia omnium escarum, quæ ad mensam ejus deferebantur, portio tanta reservabatur, ut non solum pauperes deforis remanentes, sed etiam circumquaque in habitaculis commorantes recrearentur. Surgens autem de prandio, reliquum tempus consumpsit legendo. Vespertinis vero laudibus expletis, ni legitimum interrumperet jejunium propter commanentes cœnabat. Ingens ibi reverentia, vanitas nulla ibi habebatur. Post completorium ni orando nihil prorsus loquebatur. Talis itaque erat ei consuetudo cotidiana.

23. Inter hæc etiam egregius pastor ⁷⁹ pagenses sacerdotes, qua cautela populum Dei baptizarent et docerent subditos, sollicitus investigavit; sacramentalia vasa, missalia vestimenta, libros, chrismatibus observationem quali tractarent industria, disquirat: et præ omnibus, ut castitatem sequerentur, milies inculcavit, subjungensque inter cetera dixit: « Quidam ita diabolicis falluntur deceptionibus, ut credant, quamvis in peccatis jaceant, illius sacrosancti cibi ac potus perceptione se purgandos. » Testimonium quoque intulit propheticum dicens: *Dilectus meus in domo mea male operatus est; numquid carnes sanctæ mundabunt eum? (Jer. xi, 15);* et illud: *Operiebatis lacrimis altare meum, ait Dominus, sed non respiciam ad sacrificium, nec accipiam quid de manu vestra (Malach. ii, 13).* « Quisquis igitur in sordibus est, det honorem Deo et non præsumat ad ejus sacramentum impudenter accedere, donec lavet per pœnitentiam maculas immunditiæ. »

24. Sub ejusdem sancti præsulis temporibus accidit ut, vini penuria, quidam cum aqua vel aliis potuum generibus missarum celebrarent sacramenta. Quod vir Dei comperiens, tantum effudit lacrimarum imbrem, ut crederetur sui corporis amittere sospitatem. Cum autem acutis verborum redargutionibus eos qui talia præsumebant feriret, et illorum defensiones, licet inanes, quod non possent acquirere vinum, audiret, mox omnes vitii hujus occasiones abscidit hoc modo. Præcepit namque, ut per singulos menses 12 presbyteri venirent, et de cellario suo vinum acciperent aliisque dividerent. Cujus caritativæ distributioni convenienter aptatur ille psalmistæ versiculus: *Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæculi (Psal. cxi, 9).*

VARIAE LECTIONES.

⁷⁷ Tunc 2. ⁷⁸ lectione 2. ⁷⁹ deest 2.

NOTÆ.

(74) Tagino postea archiepisc. Magdeb. factus est; Thietmar. v, 25.

am igitur spiritualis pastor tali super gre-
 i commissum custodia vigilaret, in eos etiam
 aliorum præsulum tutela fuerant, misericor-
 era exhibebat. Si enim a quoquam illorum
 tur sibi, quod aliquod vel in divinis vel in
 s rebus pateretur dispendium, non aliter ⁶⁰
 si sustinuit condolens, verbis et rebus impen-
 xilium. Qua de re familiaribus suis frequen-
 sitantibus ⁶¹ cur ita faceret, quia unum
 re suus rector providere debuisset, dedit
 um dicens: « Elemosina Græcum est vocabun-
 d nos autem interpretatur *opus misericor-*
 dia quippe bona opera, quæ in hac præsentī
 que fideles operantur, hoc uno nomine com-
 tur. Convenienter enim opus misericordiæ
 qui primo semetipsum et alios sibi subje-

Domino, placita conversatione non sinit
 einde, sicut ait Apostolus: *Dum tempus ha-*
operemur bonum ad omnes (Gal. vi, 10), suos
 sat proximos adjuvare. »

nodam tempore cum famis acerbitas multos
 is perimeret et propter hanc necessitatem in-
 opuli turba ad beatum Wolkangum veniret,
 ivocatis præpositis jussit, ut unicuique de
 nis regionibus venienti quantum vellet da-
 tamen tenore, ut cum domum repedarent,
 m ipsius annonæ partem pauperibus erogas-
 sosque dispensatores, ne munera super hac
 ne acciperent, artissimis obligavit juramen-
 que in eadem famis tempestate quidam
 ores, coemendi causa frumenti, cum car-
 ræterissent, ubi sanctus præsul mansitabat: C
 mperientes ibidem esse eundem præsulem,
 a elegerunt vasa, cum quibus propinando
 atur, et pro oblatione ei miserunt. Ille vero,
 at læto vultu, vascula quidem suscipere ju-
 sed cibus et potibus referta cum gratiarum
 remittebat. Deinde triticea largitione conso-
 qua superius dictum est ratione, gaudentes
 at.

t autem sancti præsulis major adhuc beni-
 cognosci queat, unum ejus memorabile fa-
 atefiat. Quoniam ergo semper pauperes in
 initate commorabantur, unus eorum cubi-
 ntrans, de cortina quæ pendebat ad lectum
 rem abscidens non parvam, festinanter au-
 nus autem de inquilinis quod factum est D
 pedetentim secutus est reum, et apprehen-
 dia flagellare non ausus est, illum beato viro
 lavit. Quo facto, circumstantes, ut ille reus
 stigaretur verberibus, flagitando insistebant.
 mansuetus, cui derelictus est pauper et qui
 orphano fuit adjutor, per quasdam rhetori-
 nsiones asserens, majorem culpam esse eo-
 ni observare cubiculum debuerant, reum ex-
 . Deinde conversus ad pauperem, cur ita fe-

Acisset interrogavit. Pauper vero tremebundus, ut-
 pote metuens ⁶² pœnis magnis implicari, indumenti
 inopiam se questus est pati; hocque nuditate pro-
 bavit. Tunc vir Dei per viscera misericordiæ com-
 motus, omnimode excusavit eum dicens: « Si bene
 vestitus fuisset, nequaquam hoc furtum fecisset.
 Quapropter ex nostra munificentia, licet serius, ac-
 cipiat vestimenta; et si ulterius cum vestes suppe-
 tunt tale quid perpetraverit, tunc demum luat com-
 missa. » Quibus dictis, non solum iracundiam accu-
 santium mitigavit, verum etiam animos eorum ad
 elemosynæ largitatem provocavit.

28. Aliquo modo jam dictum est quantæ pietatis
 et compassionis sanctus iste fuerit; nunc verbis sub-
 sequentibus agnoscatur quam perspicacis ingenii
 foret contra hereticam pravitatem. Nam sicut ab
 initio nascentis Ecclesiæ non defuerunt, per quorum
 os malignus hostis contra fidem catholicam latrando
 locutus est vanitatem, sic Deo disponente non de-
 fuerunt defendentes fidei sanctæ veritatem. Quidam
 igitur hereticus Andabatarum more quod Verbum
 caro factum est oppugnans, dixit: « Si Verbum, non
 est factum; aut si factum, non est Verbum. » Cum
 autem hoc multa intonaret eloquentia, accidit ut
 sanctus Wolkangus illo adveniret, et a Cæsare Ot-
 tone rogaretur talibus respondere. At ille, sicut erat
 in spiritu humilitatis: « Quoniam, inquit, in habitu
 sumus monachico, contendere non licet. » Quo dicto,
 ille hereticus, contumacia plenus, iteravit prædicta
 verba. Tandem Christi propugnator coactus ait:
 « Quia non per spiritualem, sed per carnalem medi-
 candus es antidotum, dic quid sit *accidens*. » Ille
 vero multum arroganter: « Accidens est, inquit,
 quod adest et abest præter subjecti corruptionem. »
 Rursumque præsul: « Quot formarum sit accidens,
 edicito. » At ille protinus, sicut credimus, Dei omni-
 potentis confossus sagitta, conticuit. Theologus au-
 tem a Cæsare simul et ab aliis efflagitatus, quamvis
 multum renuerit, pro eo quod erat impeditioris lin-
 guæ, succincte disseruit: « Accidens est, inquit, qua-
 driforme: unum quod nec accidit nec recedit, ut
 acilus et simus; aliud quod accidit et recedit, ut sa-
 turitas et dormitio; tertium quod non accidit et ta-
 men recedit, ut infantia et pueritia; quartum quod
 accidit et non recedit, ut senectus et canities. Hac
 ergo similitudine Filius, qui est virtus et sapientia
 Dei Patris, cui nihil impossibile, pro redemptionis
 nostræ causa induit quasi per inseparabile accidens
 humanitatem, non amittens divinitatem. Sed hæc
 omnia cum oculis fidei perspicienda sunt, quia, sicut
 beatus Gregorius dicit: « Fides non habet meritum,
 « cui humana ratio præbet experimentum. » His et
 aliis salubribus verbis audientium corda in tantum
 dividit, ut ille filius Belial pro errore satisfaciens,
 ab egregio doctore veniam postularet. Vir autem
 Dei promptior ad ignoscendum quam puniendum,

VARIÆ LECTIONES.

aus 2. ⁶¹ musitantibus 1. ⁶² deest 2.

aliquam ei pœnitentiam injunxit, et ne ultra profanum illud recipere verbum, sub testimonio Christi et sub anathemate interdixit.

29. Inter tanta pietatis studia videtur pandendum quid etiam famulus Dei egerit super gente Poemorum⁸³. Hæc namque gens noviter per Christianam imbuta fidem (an. 973), sacrilega idola, licet tepide, abjecit; sed quomodo catholicam exqueretur religionem, quoniam caruit pastore, prorsus ignoravit. At medius Otto Cæsar, divinæ cultor præcipuus religionis, a glorioso duce Heinrico ceterisque fidelibus est interpellatus, ut quod apud ipsam gentem inchoatum esset, pro Domini amore regali potestate perageret. Talibus igitur petitionibus Cæsar libenter assensum præbuit. Sed quoniam Poemia provincia sub Ratisponensis ecclesiæ parochia extitit, peragi non potuit, nisi ipsius antistitis præsidio. Unde rex, legatione missa ad episcopum, petiit ut, acceptis pro parochia prædiis, in Poemia sibi liceret episcopatum efficere. Tunc vir Dei nimium lætatus in his quæ dicta sunt sibi, primates suos convocavit, exquirens ab eis consilium, quomodo Cæsari conveniens redderet responsum. Illis autem ne petitioni tali consentiret unanimiter consiliantibus, dixit: *Preliosam igitur margaritam sub prædictæ latentem provinciæ terra conspicimus, quam ni venditarum comparatione rerum non acquirimus. Ideoque audite quæ dico. Ecce ego me meaque omnia libenter impendo, ut ibi domus Domini per corroboratam scilicet ecclesiam stabiliatur.* Hæc ergo memorans, consensurum se Cæsari remandavit. Cumque tempus peragendi concambii venisset, tanta favit alacritate ut ipse privilegium componeret.

30. Sed neque hoc silemus, quia aliquando per prophetiæ spiritum ea quæ ventura erant quasi præsentia vidit. Quod maxime in propectibus liberorum præcipui ducis Heinrici patescit. Cum enim ad eum, sicut sæpe solebat, causa benedictionis duceretur speciosissima illius proles, Heinricum, qui postea Dei nutu rex est effectus, pronomina regem; fratrem vero ejus Brunonem appellavit antistitem; sororem eorum majorem (74*) reginam, alteram autem, quam baptizavit et de sacro fonte suscepit abbatissam nuncupavit (75). Hæc itaque et multa alia, quæ ex ore ejus audivimus, sicut ipse prædixit, impleta cernimus.

31. Alio quoque tempore cum idem beatus Wolkangus inclinato jam die in vicum venisset quemdam, qui vulgo Egilolfesheim (76)⁸⁴ dicitur, legatario cuidam jussit, ut in die sequenti omnes circumquaque habitantes, qui opus haberent confirmatione, quantocius venire intimaret. Qui legatarius mox implere jussa cupiens, et ad equum sternendum currens reperit eum furtim sibi sublatum. Quamobrem

A nimium tristis et dolens, quid facturum esset ignorabat. Amor enim simul et timor compellebat eum celeriter implere jussa, sed implendi facultas erat nulla; quia nec spes in caballo altero requirendo, nec vires fuerant, ut tanta velocitate legationem sibi indictam perficere posset ambulando. Præterea terra imbre tunc nimis irrigata, pediti itinera præbuit ingrata. Hujusmodi igitur angustiis aliquandiu hæsitans quid faceret, tandem confisus in Domino elegit ut ambulando jussa perficeret. Cumque in nocte tenebrosa huc illucque progrediretur et in via lutulenta sæpius laboretur, clamare cœpit: *Miserere mihi⁸⁵, Domine, miserere mihi⁸⁵, et tu, mi senior Wolkange, attendens, quantum laborem modo patior, per tua jussa discurrendo et labendo.* Cumque hæc aliquotiens gemebundus diceret, prospexit **B** comminus caballum quendam cum freno sellaque imposita asstare. Arbitratus autem eundem caballum non sine aliquo assensore ibidem commorari, cœpit diligentius intueri, si quis forte cujus esset prope maneret, pariterque vociferans interrogavit, si aliquis ibi assit, sed illo diu vociferante et interrogante, cum nullus responderet vel adesset, ascendit ipsum equum, implevitque domini sui præceptum. Facta autem die, multisque qui vocati sunt ad confirmationem in vicum supradictum convenientibus, inventum equum legatus obtulit coram omnibus, exquirens ab eis diligenter, cujus idem foret equus. Verumtamen nec tunc⁸⁶ nec postea inventus est ullus, qui hunc diceret esse suum. Ex qua re et legatus ipse et alii sentiebant, quantam gratiam Deus sancto præsuli **C** Wolkango concesserit, qui se invocantes etiam absens adjuvare potuerit.

32. Cum Cæsar Otto medius, propter injuriam sibi factam Francorum partes invadens hostili manu, usque Parisium perveniret (an. 978), in redeundo venerat ad quendam fluvium (77), sui crepidinem alvei tumescentibus undis exuperantem. Multis autem ibi periclitantibus et vitam in aqua perdentibus, verus Dei cultor cum suis appropinquavit, vidensque tam ingens periculum, respexit in cœlum et se suoque fideliter benedicens, ipsum intrepide monuit transire fluvium. Adhuc vero illis præ timore cunctantibus, et Francis a tergo acriter impugnantibus, ille primus sui comitatus per nomen Domini, quod semper in ore sonuit, fluvium transiens, sequentes **D** prosperavit, nullusque suorum quicquam periculi sustinuit. Tunc omnes præ gaudio mirantes et Dominum laudantes, vir humillimus, ne pro miraculo hoc eum publicarent, obnixè rogavit.

33. Alius ejus mirabile factum, ut subjecti præpositis subjaceant, videtur inserendum. Quadam namque die, cum de divina, ut solitus erat, religione necessaria quædam tractaret cum clericis suis, qui-

VARIE LECTIONES.

⁸³ poemiorum 2. ⁸⁴ egilolfesheim corr. egilolfeshem 2. ⁸⁵ mei 2. ⁸⁶ nunc 1.

NOTÆ.

(74*) Gisela.

(75) Brigidam, supra c. 17 memoratam.

(76) Eglofsheim.

(77) Axonam; v. Richer. III, 77, Balderici Chron. Cum. I, 97.

dam illorum, cui vocabulum erat Buozzo; minus A
caute respondit. Sanctus vero famulus Dei velut
ex conspersione paululum irascens, devotando
suppliciter suis maledictum oculis ingessit. Mox
hujusmodi maledictione finita, ille prædictus homo
gravem passus est oculorum dolorem. Cumque
postea beatus præsul videret eum in choro seden-
tem cooperto capite, sicut mos est ægrotantium in
oculis, misericordia motus accessit ad eum ⁸⁷, et
quid doloris pateretur exquirat. At ille dolorem
oculorum questus, humiliter ab eo benedictionem
postulavit. Cujus dolori compatiens sanctus vir,
oculos ejus signavit, sicque sanitati pristinae resti-
tuit. Sed ne pro hoc signo divulgaretur, quasi
pro medela faciem lavare jussit.

34. Cum idem præsul tempore quodam sederet B
juxta cementarios apud Sancti Pauli monasterium,
mulier quædam ab immundo vexata spiritu ante il-
lum deferebatur. Sed mox ut ante præsentiam ejus
venit, cadens in terram miserabiliter cœpit fatigari.
Sanctus autem Dei famulus suspirans, ad nos ⁸⁸,
qui secum tunc fueramus (78), dixit: « Si dignus
essem quicquam ab omnipotente Deo impetrando
accipere, pro nulla re libentius Deum deprecarer,
quam ut suum plasma dignaretur a maligni hostis
incursu liberare. Hoc autem illis qui digni sunt a
Deo exaudiri relinquentes, nos vel aliquos psalmos
compatiendo interim dicamus. » Tunc ⁸⁹ psalmodia
imposita, lacrimabiliter pro ea orationem fudit. At
illa ⁹⁰ jacens quasi dormiendo, per omnia membra
contremuit. Interea ⁹¹ nobis quid facturum esset in-
tendentibus, ille suspiciens: « Tollite, inquit, eam, C
domumque reducentes, sit possit, aliquid reficite. »
Qua sublata et refecta, nos ⁹² eam liberatam esse
comperiebamus, sed nemo nostrum ausus est diffama-
re.

35. Item alia mulier a demonio obsessa coram
illo deducta est. Vir autem Dei favores humanos
fugiens, ad eos qui ferebant dixit: « Quid mihi
vestros advehitis infirmos? Ducite eam in ecclesiam
orantes pro illa; forsitan in hoc Deus vos exaudiet. »
Et ⁹³ quoniam tempus erat congruum, mox ⁹⁴ sequens
missam celebravit. Qua celebrata, qui aderant om-
nes præter infirmam exiebant. Unus autem de ca-
pellanis sub saugmario abscondens se filtro, quid
acturus esset, diligentius intuebatur. Porro sanctus
vir, brevi oratione completa, egredi cœpit. Cui D
eadem mulier demoniaca obviam stans, solito more
bacchata est. At ille confidens in Christum, quasi
percutere eam vellet, palmam extendit, occulteque
dixit: « Exi, nequissime. » Tunc, sicut ille qui

absconditus erat fatebatur, intolerabilis fœtor sen-
tiebatur. Deinde mox liberata cecidit, et Deo gra-
tias egit. Beatus autem præsul egressus dixit qui
astabant ministris: « Ite citius, et mulierem illam
de ecclesia ducite, et si velit, date illi manducare,
pariterque ne ulterius, pro hac causa ad nos veniat
interdicite. » Quibus verbis satis declaratur, quanta
sollertia qualique industria omnem fugerit inten-
tionem cenodoxiæ, malens interdum se immitem
simulare quam hominibus placere.

36. Inter hæc etiam quid vicedomino suo, cur
nomen Tagini ⁹⁵, cujus quoque superius mentionem
feci (79), contigit, non prætereundum videtur. Is
etenim præcipue sancti viri Wolfkangi familiaritate
fungebatur, et merito, quoniam per omnem fidei
profectum ejus se subdebat obsequio. Dum igitur
essent Weltinopolim ⁹⁶ (80) in æstatis tempore, qua-
dam die, sicut æstivis solent temporibus, tonitrua
cum coruscationibus mugire cœperunt. Qua de re
episcopus et qui se cum fuerant perterriti, cum
omni precum diligentia se munierunt. Cumque
nimio tonitruum coruscationumque terrore affice-
rentur, tandem tam gravis ictus tempestatis tre-
mendæ intonuit, ut ipsius habitaculi murus ex
magna scinderetur parte. Tunc et prædictus vice-
dominus ita exanimis effectus corruit, ut omnes qui
aderant existimarent eum aut mortuum aut cito
moriturum. Præsul autem manu comprehendens
eum erexit, et ut viriliter ageret et in Domino
cor ejus confortaretur admonuit; sicque semivi-
vum reddidit sanum. Ipse etiam vicedominus
postmodum serenissimi regis Heinrici munificentia
Parthenopolis archiepiscopatus sublimatur digni-
tate (81).

37. In territorio Rubilocensis (82) ecclesiæ quidam
homo contraria valitudine per tempus diuturnum
adeo tabefactus est, ut pene per annum integrum
fastidio edendi laboraret et alimentorum solatia,
quæ sospitatis gratia exposcit, percipere non po-
tuisset. Hic itaque ad sanctum Wolfkangum lega-
tionem mittens, ut ab ejus pietate remedium ali-
quod consequeretur, suppliciter exorat. Quo audito,
vir Dei omnimode excusavit, dicens, se non tanti
esse meriti, per quod hujusmodi virtus posset ad-
pisci. Cumque diu tractaret popularem effugere fa-
vorem et ægroti adimplere petitionem, velut ob aliam
causam missas celebravit, et per fidelem presbyte-
rum infirmo corpus Dominicum transmisit. Quo
accepto paululum obdormiens, deinde cibi potusque
refectionem suscipiens iterum quietis usus est sup-
plemento. Sicque mentis et corporis sanitate rece-

VARIE LECTIONES.

⁸⁷ illum 2. ⁸⁸ ad eos q. s. fuerant 2. ⁸⁹ T. psalmos quosdam cantans suppliciter pro ea 2. ⁹⁰ i. interim i. 2. ⁹¹ Cumque finem faceret orandi ad circumstantes respiciens 2. ⁹² r. mox liberata est 2. ⁹³ Moxque ducta est in ecclesiam et 2. ⁹⁴ ipse 2. ⁹⁵ tagini 2. ⁹⁶ uveltinopoli 1? ed.

NOTÆ.

(78) V. præfationem nostram.
(79) C. 21.
(80) Weltenburg ad Danubium.

(81) A. 1004; cf. Thietmar. v, 24.
(82) Eichstadt.

pta, Deo gratias agens surrexit, et postea incolumis permansit. Ad hæc etiam si retexere volumus, quibus manum pro benedictione imposuit, et quot gustato pane quem benedixit ad infirmitate liberabantur, tædiosum forsitan lectori videbitur. Unde his omissis, ad ejus transitum properemus scribendum.

38. (An. 994) Igitur (83) post multa pietatis et æquitatis opera, quibus Deo servire studebat quibusque ecclesiam sibi commissam regebat, sæpe nominatus sæpiusque nominandus venerabilis præsul Wolfkangus, cum Ratisponæ constitutus, rerum necessitate poscente, in orientalem Pagoariæ regionem iter suum destinaret, febricitare cœpit. Quam corporis molestiam vir Dei non solum vigiliis et orationibus, sed etiam elemosinis quasi præsciis futurorum præveniens, totum quod habere potuit per manus pauperum in gazophylatium Christi transmisit; sicque partes orientis peliturus, illi qui nescit occasum sedulis precibus vitæ suæ commendavit excursus. Cumque per Danubii decursum ventum esset ad locum qui dicitur Puppunga, ultra tendere non valebat, quia tempus resolutionis instabat. Ibi ergo, superna se visitante gratia, cognoscens, cito fore complenda quæ sibi per visionem olim fuerant revelata (84), jussit (85), ut in oratorium beati Otmari⁹⁷, quod ibi situm erat, portaretur, et ante altare ejus deponeretur. Quod cum factum esset, aliquantulum ex infirmitate convalescens, resedit, et per confessionem primum se expiavit. Deinde omnes qui aderant pro fide, spe et caritate satis⁹⁸ luculenter admonens, eos ac universos sibi commissos cum intimis suspiriis Deo sanctisque ejus commendavit; sicque, viatico sumpto, humotenus se prostravit. Tunc æditui sive cubicularii ejicere temptabant de ecclesia omnes, exceptis familiaribus secum ex more commanentibus. Quos vir Dei prohibuit dicens: *Reserate ostia, nullum qui venit introire prohibete. Non enim nos, qui sumus mortales, erubescere debemus nisi ex malis operibus, cum mortis debitum necessario exolverimus; quando quidem Jesus Christus, qui nihil morti debuit, ferme nudus mori non erubuit in cruce pro generis humani salute. Adspiciat quisque in morte nostra, quod paveat et caveat in sua. Deus misereri dignetur et mihi misero peccatori mortem nunc subeunti, et cuique eam timide ac humiliter adspicienti.* Hæc cum dixisset, reverenter oculos clausit, ac velut in somno⁹⁹ pausans, in pace quievit (an. 994, Oct. 31).

Sic animam sacris cœlorum reddidit astris.

Si quæris tempus, lector, quo contigit istud,
Anteriore die fuit ingrediente Novembre.

39. Cum hæc omnia nocturno tempore finirentur,

A sequenti mane funeras exequias parantes cœperunt anxari unde possent episcopum acquirere. Interea venit (86) Juvavensis præsul venerabilis Hartwicus et Aribo comes quidam, viro Dei inter laicos carissimus. Hos quoque illo adventuros, nocte præterita venerabilis præsul Wolfkangus innotuit, post longa silentia et corporis molestiam relaxatam ad asstantes subito dicens: *Mundate domum, parate hospitium, quia hodie ad nos venient hospites boni. Et ut credatis, quia verum dico, hoc erit vobis signum: navis in qua ferebantur bona domni Hartwici archiepiscopi et Aribonis perfecti naufragium in Danubio perpessa est; sed per misericordiam Dei homines salvi facti sunt, et iidem domini mox post obitum meum huc adventuri erunt.* Factumque est ita; et ab

B eisdem advenientibus una cum populo fidelium copioso corpus beati Wolfkangi susceptum, in die a transitu illius septimo ad civitatem Ratisponam honorifice est perlatum. Ubi cum apud Sanctum Petrum fuisset susceptus, ac vigiliarum missarumque celebrationibus Deo foret commendatus, sustollentes cum magna reverentia, portabant eum per singula urbis monasteria, novissime vero ad ecclesiam beati martyris Emmerammi, cujus honorem, dum vixerat, intimo affectu excolebat. Qua missarum sollemniis et exequiarum officiis rite peractis, magnifice atque honorifice ibidem sepultus est, in ordine pontificum duodecimo satis, congrue numero sacro in tali viro definito; in quo Dominus miraculis variis postea manifestavit, quia hunc cum principibus populi sui collocavit (*Psal. cxii, 8*).

C 40. Post felicem sancti præsul Wolfkangi excessum plurimas virtutes et¹⁰⁰ signa ostendere dignabatur gratia divina per illum; quorum quædam, negligentia et oblivione faciente, ad cognitionem nostram minime pervenerunt, quædam vero relatione fideli comperta, prout possumus, explicare temptabimus. Et hoc in primis dicendum, quia, cum provinciales una cum civibus loci ipsius, quo sanctus præsul defunctus est, convenirent, ut meliorem et majorem basilicam construerent — nam de lignorum materia priorerat ædificata, — quadam die murali insistentibus operi, quidam adductus est energuminus. Quem artifices miseratione divina moti apprehendentes, in illum locum, ubi sanctus Dei famulus spiritum exhalavit, prostraverunt; ubi mox per sancti viri merita sanitatis recepit gaudia. Deinde etiam locus ille a diversis languentibus frequentabatur, et multi restitutione sospitatis sibi consolabantur, quia, ut beatus Gregorius dicit (87), plerumque accidit, ut majora ibi quo sanctorum reliquiæ habentur proveniant miracula, quam ubi eorum recondita sunt corpora.

VARIE LECTIONES.

⁹⁷ othmari 2. ⁹⁸ salutis 2. ⁹⁹ somnio 1. ¹⁰⁰ atque 2.

NOTÆ.

(83) Ex Arnolde, c. 20.

(84) V. c. 12.

(85) Ex Arnolde, c. 23.

(86) Reliqua ex Arnolde, c. 23.

(87) Dial. II, 38.

41. Homo igitur pauperculus quidam, qui ob criminum multorum perpetrationem circulis ferreis in utroque brachio fuit constrictus, et ex hoc gravissimis cotidie suppliciis afflictus, cum multa sanctorum loca pro ejusdem cruciatus remedio commissisque ¹⁰¹ sceleris abolitione perlustrasset, divina tandem miseratione respectus, ferri ligamen, quod in uno gestabat brachio, per Sancti viri ¹⁰² Adalperti merita amittere meruit. Deinde etiam, quoniam sancti Wolfkangi famam per longinquas audivit regiones, ad Ratisponam veniens, ibique ante sepulchrum ejus orationi insistens, alterius circuli cruciatu absolutus est.

42. Heinrico rege necdum cæsaris vel imperatoris dignitatem obtinente, apparuit sanctus Wolfkangus in somnis visione tali. Visum namque est ei, quod manens in Sancti Emmerammi ecclesia, accederet orandi gratia ad beati Wolfkangi sepulchrum in ecclesia eadem situm. Cumque ibidem Deum sanctumque Wolfkangum precibus intimis conaretur exorare, subito videbatur ei ipse sanctus asstare et hujusmodi verbis eum appellare : *Intuere diligenter litteras in muro, qui est secus tumulum meum, scriptas*. Erat autem ibi, sicut videbatur, solummodo scriptum : *Post sex*. Evigilans vero Henricus rex, tractatione diuturna secum revolvit paucissima hujus visionis scripta. In primis ergo arbitratus, quod post sex dies esset moriturus, multa dispensat pauperibus. Cum autem sex dierum numerus præteriret, et nil in se corporalis molestiæ sentiret, putavit, ad sex menses pertinere, et eadem cœpit timere. Transacto vero et hujus numeri spatio, nihilque eo infirmitatis passo, arbitratus est hunc numerum ad sex annos pertinere, ideoque quæ et supra cœpit timere. Cumque sex annorum numerus integer pertransisset et septimi anni dies revolutus venisset, cæsaris dignitatem per apostolicam suscepit consecrationem (an. 1014). Tunc tandem sentiens qualis

esset sua visio, gratias egit Deo sanctoque Wolfkango, qui sibi talem revelare dignatus est dignitatem.

43. Quidam (88) homo cæcitate multatus ad sepulchrum beati Wolfkangi accessit. Cumque ibi preces uberrimas effudisset, subito visu recepto exauditus, Deo sanctoque præsulī gratias egit.

44. Alio quoque tempore mulier quædam debilis pro spe recuperandæ salutis deportata est a suis in ecclesiam beati Emmerammi martyris. In qua dum ante altaria reptando magis quam ambulando petitione sedula sanctorum exquisisset suffragia, tandem ex labore vel ægritudine fatigata, secus tumulum sancti præsulis Wolfkangi resedit humi. Cumque misella corpore ac mente inclinata, ejus precibus et meritis se adjuvari exoraret, subito lateris ceterorumque membrorum contractio nodosa est soluta ac tam vehementer disrupta, ut sanguinis effusio difflueret in pavimento. Tunc mulier primum exterrita præ timore cœpit clamare; deinde exsiliens sana, grates reddidit Deo sanctoque Wolfkango.

45. Homo quidam nimis ægrotus orandi gratia venit in beati Emmerammi ecclesiam. Ubi dum se sanctorum meritis postularet liberari ab inhærente sibi diutina ægrotatione, demum decubuit juxta sancti Wolfkangi tumbam; ibique ¹⁰³ feliciter soporatus, quendam virum statura procerum et canicie venerandum asstare vidit, atque ab eo dictum audivit : *Ut quid tu hic, aut cujus rei gratia advenisti?* At ille respondit : *Domine, propterea huc miser veni, ut saner a languoribus, quibus jam per annos plures laboravi*. Tunc venerabilis heros virga pastorali, quam gestare videbatur, tangens eum, dixit : *Surge citius. Ecce enim sanus factus es*. Mox qui jacebat quasi mortuus, per merita præsulis Wolfkangi a somno ægritudinis excitatus exsilivit, et præ gaudio clamans in quantum potuit, Deum sanctosque illius laudavit.

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰¹ commissisque sceleribus 1 ? ed. ¹⁰² deest 2. ubi alperti. ¹⁰³ ubique 2.

NOTÆ.

(88) Reliqua tria capitula ex Arnolde, c. 26-28.

APPENDIX AD VITAM S. WOLFKANGI. VITA RHYTHMICA EJUSDEM.

(Apud R. P. Bernardum Pezium, *Thesaurus Anecd. noviss.*, tom. III parte II, col. 615.)

MONITUM.

In codice Mellicensi præcedenti Vitæ illico subjungitur alia ejusdem Wolfkangi historia rythmica, quæ cujus Anonymi Sanct-Emmerammensis an Monseensis sit, incertum est.

Jesu, medice cœlorum,
Rex sermone languidorum
Curans venas oculorum !
Lumen sapientiæ,

Affer, queam ut laudare
Te in sanctis tuis gnare,
Matrem semper honorare
Hinc misericordiæ.

Cor ut meum illustretur,
Da, ut sanctus collaudetur,
Signis miris extolletur,
Quibus claret jugiter,